

Öğrenme Güçlüğü Tanısı Olan 7-12 Yaş Arasındaki Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin İncelenmesi

Mehmet Güney¹
Emrullah Can Yavuz^{2*}
Dr. Taşkın Taştepe³

Geliş tarihi: 01.10.2020
Kabul tarihi: 23.11.2020

Atf bilgisi:
IBAD Sosyal Bilimler Dergisi
Sayı: Özel Sayı Sayfa: 462-472
Yıl: 2020

This article was checked by *Turnitin*.
Similarity Index 30%
Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

¹Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye,
guney.akademik@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-0962-5643
²Kırklareli Üniversitesi, Türkiye,
ecanyavuz@gmail.com,
ORCID ID 0000-0001-8243-5478
³Ankara Üniversitesi, Türkiye,
taskintastepe@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-2603-4041

* Sorumlu yazar

ÖZ

Bu çalışmada öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan yedi-on iki yaş arasındaki çocukların insan figürü çizimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve çocukların beklenen performans ile gözlenen performansları arasında farklılıklar olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Betimsel araştırma modellerinden kesitsel araştırma modeli kullanılarak yürütülen araştırmanın çalışma grubunu Ankara ilinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden ve öğrenme güçlüğü tanısı almış yedi-on iki yaş arasındaki 47 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından oluşturulan demografik özelliklere ilişkin değişkenleri içeren “Çizim Analiz Formu” ve “Koppitz Bir İnsan Çiz Testi” kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda; öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların gözlemlenen performanslarının beklenen insan figürü çizimlerinin altında kaldığı, erkeklerin çizimlerinde kaş, kirpik ve giyim gibi çevresel faktörlerden etkilenen alanların kızlara göre daha az yer aldığı, eğitim seviyesi ve yaşın ilerlemesiyle insan çizimindeki eksik parçaların azaldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenme güçlüğü, insan figürü çizimi, çocuk resimleri

Investigation of the Human Figure Drawings of Children between 7-12 Years with Diagnosis of Learning Difficulty

Mehmet Güney¹
Emrullah Can Yavuz^{2*}
Dr. Taşkın Taştepe³

First received: 01.10.2020

Accepted: 23.11.2020

Citation:

IBAD Journal of Social Sciences

Issue: Special Issue **Pages:** 462-472

Year: 2020

This article was checked by *Turnitin*.
Similarity Index 30%

¹Kırıkkale University, Turkey,
guney.akademik@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-0962-5643

²Kırklareli University, Turkey,
ecanyavuz@gmail.com,
ORCID ID 0000-0001-8243-5478

³Ankara University, Turkey,
taskintastepe@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-2603-4041

* Corresponding Author

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine human figure drawings of children between the ages of 7 and 12 with a diagnosis of learning difficulty in terms of various variables and to examine whether there are differences between the expected performance and observed performance of children. The study group of the research, which is carried out using a cross-sectional research model, one of the descriptive research models, consists of 47 children between the ages of 7 and 12 who have attended a special education and rehabilitation center in Ankara and diagnosed with learning difficulty. The research data were collected by using the "Drawing Analysis Form", created by the researchers, which includes variables related to demographic characteristics and the "Koppitz Draw a Person Test". As a result of the research, it was determined that the observed performances of children with a diagnosis of learning difficulty were below the expected human figure drawings, the areas affected by environmental factors such as eyebrows, eyelashes and clothing were included in the drawings of boys less than girls, and the missing parts in the human drawing decreased with the advancement of education level and age.

Anahtar Kelimeler: Learning Difficulty, human figure drawings, child drawings

GİRİŞ

Resim, çocuğun kişiliğini anlamak, zihinsel ve çevresel özelliklerine ilişkin bilgi edinmek konusunda yardımcı olan etkili bir araçtır. Sözcüklerin ifade ettiği anlamların ötesine geçebilen çocuk resimleri, çocuğun iç dünyası ve gelişim süreci ile ilgili bilgi vermekte çocuğu tanıma ve anlama süreçlerinde yardımcı olmaktadır (Diğler, 2018). Çocuklar çevrelerinde duydukları, gördükleri, deneyimledikleri durumlara ilişkin zihinlerinde oluşan temsilleri kâğıda aktararak kendi sanat dillerini oluşturmaktadır. Bu süreç içerisinde algısal gelişim, olgunlaşma ve deneyimlerle birlikte çocuklar var olan becerileri arasına yenilerini ekleyerek gelişim süreçlerini sürdürmektedirler. Renkleri öğrenmekte, sembollerini ve şekilleri tasarlayarak kâğıda yansımalarını görmekte, kendi yorumlarını katarak ürünler ortaya çıkarmaktadır. Çocukların gelişim süreçlerine bağlı olarak çizim becerilerinde farklılıklar meydana gelmekte ve temel düzeyden ileri düzeylere doğru giden bir süreç gözlenmektedir (Artut, 2017). Çocukların yaş ve gelişim özellikleri doğrultusunda çizgisel gelişimlerine bağlı olarak insan figürü çizimleri de değişmekte ve gerçeğe yaklaşmaktadır (Dağlıoğlu, 2014). Başlangıçta çok fazla eksik bulunan insan figürü çizimleri yaşa bağlı olarak gelişmekte ve beş-yedi yaş arasında gerçeğe yakın olmaya başlamaktadır. Dokuz-on iki yaş arasında insan figürü çizimleri anatomiye uygun ve oldukça ayrıntılı çizilmektedir. Çocuklar, çizimlerinde cinsiyet farklılıklarını göz önünde bulundurarak erkek ve kız kıyafetlerini ayrıntı olarak belirgin bir şekilde çizimlerine yansıtmaktadır (Yavuzer, 2017). Geçen (2018) gelişim süreci ve büyümenin çocukların figürlerinde meydana getirdiği değişiklikleri incelediği araştırmasında çocukların fiziksel ve bedensel gelişimlerine paralel olarak resimde yer alan figürlerin formalsal oluşumunun değiştiği ve etkilendiği, bilişsel ve toplumsal gelişime bağlı olarak ise resimde zengin bir anlatım ve içeriğe yer verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Çocukların çizim becerileri üzerinde etkili olan yaş, büyüme ve olgunlaşmanın yanı sıra algısal, görsel motor koordinasyon boyutlarını ele alan araştırma sonuçlarına bakıldığında; görsel motor koordinasyonun çocukların çizim becerileri üzerinde doğrudan bir etki yarattığı, çocuğun yaşına ek olarak görsel algı, görsel motor koordinasyon becerileri ve sözel becerilerinin çizim becerileri üzerinde etkili olan faktörler arasında yer aldığı görülmektedir (Senese vd., 2020). Koppitz (1966) araştırmasında çocukların insan figürü çizimlerinde parçaların bütünleşme ve birleşmesinde zayıflık olduğunu, eğik figürlerin yer aldığı, vücut ve kol parçalarının ihmal edildiği bulgularına ulaşmıştır. İlkokul yıllarında çocukları tarama açısından önemli olacağını ifade ettiği insan figürü çizimi testinin potansiyel öğrenme problemlerini de erken dönemde fark etme açısından önemli olduğunu belirtmiştir.

Dinleme, konuşma, okuma, yazma, akıl yürütme veya matematiksel becerileri edinme ve kullanma zorluğu yaşayan çocukları nitelikle için kullanılan öğrenme güçlüğü terimi çocukların zekâ seviyelerinden bağımsız olarak öğrenme alanında yaşadıkları birtakım sorunlara atıfta bulunmaktadır (National Joint Committee on Learning Disabilities, 2016). Öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan çocukların görsel algı ve tarama, el göz koordinasyonu, işler bellek, odaklanmış bellek gibi bilişsel işlev becerilerinde ve mekânsal ilişkileri doğru biçimde algılama konusunda yaşadıkları güçlükler bu sorunların arasında yer almaktadır. Bununla birlikte öğrenme süreçlerinde aktif olarak kullandıkları, yazılı anlatım, kopyalama ve çizim becerileri üzerinde etkili olmaktadır (Bender, 2016). Literatürde yer alan araştırma sonuçlarına da yansıyan bu sorunlar öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan çocukların çizim becerileri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Özat (2010) öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan öğrencilere yönelik uyguladığı resim dersi eğitimine dayalı görsel algı eğitim programının çocukların göz-motor koordinasyon, şekil-zemin ve mekân-konum algısı gibi görsel algılama becerisinin alt basamaklarında ilerlemeler meydana geldiği ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar ortaya çıkardığı sonucuna ulaşmıştır. Bir başka çalışmada ise öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan ve olmayan öğrencilerin çizim becerileri ölçüm ve analizler yapan özel düzeneklerle deneysel desende incelenmiş ve öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan çocukların kopyalama, yatay ve dikey çizgi çizme becerilerinde hata oranlarının daha yüksek çıktığı, şekillerde formalsal bozulmaların meydana geldiği ve çizgilerde eğiklikler olduğu gözlemlenmiştir (Galli vd., 2011). Öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan bir grup çocuğa uygulanan saat çiz testi sonucunda çocukların en fazla saat kadrana sayıları yerleştirmede hata yaptıkları, akrep ve yelkovan gibi saatin bileşenlerini çizmeyi unuttukları, sayıları saat yönü sırasına uygun olarak yerleştirme sorunu yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar, çocukların yaşadıkları bu sorunların öğrenme güçlüğü tanısının genel eşlikçilerinden olan bilişsel çarpıtma ve dikkatin dağınık olması durumlarından kaynaklandığı ifade ederek bu testin öğrenme sorunlarının erken tespiti ve

müdahalesinde kullanılabileceğini belirtmiştir (Khalifeh, Pezeshk ve Sharifi, 2017). Geçmişten günümüze çocuk resimleri çocuğu tanıma, gelişimini izleme ve değerlendirme gibi birçok amaçla kullanılmaktadır (Yavuzer, 2017). Yapılan araştırma sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, çocuk resimleri çocukların gelişim alanları ve yaşından beklenen gelişimsel görevlerin çocuktaki yansımaları hakkında önemli ip uçları vermektedir. Bu nedenle çocuk resimlerini değerlendirme aracı olarak kullanmak, normalden sapmaların olduğu durumları tespit ederek müdahale etmek ve çocukların gelişimlerini desteklemek açısından oldukça önemlidir.

Çocukların çizim gelişim evreleri göz önünde bulundurulduğunda basit karalamalardan sonra insan figürü çizimine doğru bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Öncelikler kafadan aşağıya doğru sarkan kollar ve çöp adam çizimleri ile başlayan bu süreçte insan figürü çizimlerinin içerisine geometrik şekillerde girmeye başlayarak (yuvarlak kafa, kare ve üçgen gövde gibi), el ve parmak çizimleri gibi detaylarla süreç devam etmektedir (Yavuzer, 2017). Çocukların insan figürü çizimlerinde görülen bu aşamalar kullandıkları çizgisel formlar öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların çizim becerileri ve bu alanda yaşadıkları güçlükleri de ortaya koyacağı düşünülerek çizim becerilerinin insan figürü çizimleri üzerinden incelenmesinin önemli bulgular ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Bu çalışmada öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan yedi-on iki yaş arasındaki çocukların insan figürü çizimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve çocukların beklenen performans ile gözlenen performansları arasında farklılıklar olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların okuma-yazma, düşüncelerini ve gördüklerini kâğıda aktarma gibi kendini ifade etme süreçlerinin motor beceri, görsel algılama ve çizim becerilerinden etkilenmesinden yola çıkılarak öğrenme güçlüğü tanısı olan öğrencilerin yaşadıkları görsel algılama, mekân zemin ilişkisi, motor beceri zayıflığı sorunlarının çocukların çizimlerdeki yansımalarını gözlemlemek amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, verilen bir durumu ortaya koymak, incelemek ve ilişkileri aydınlatmak için kullanılan betimsel araştırma modellerinden kesitsel araştırma modeli kullanılmıştır. Tarama modelinin alt türlerinden olan kesitsel araştırma modelinde aynı zaman dilimi içerisinde benzer özelliklerdeki farklı gruplar ile çalışma gerçekleştirilmektedir (Büyüköztürk, 2018; Can, 2019). Zaman faktörünün etki etmediği o andaki verileri içerdiği için bu çalışmada bu model tercih edilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Ankara ilinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden ve öğrenme güçlüğü tanısı almış yedi-on iki yaş arasındaki 47 çocuktan oluşmaktadır. Çalışma grubuna dâhil olan çocuklarda gönüllülük, ek engel (otizm, down sendromu, zihinsel yetersizlik vb.) olmaması ve öğrenme güçlüğü destek eğitim programından yararlanmaları göz önünde bulundurulmuştur.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmacılar tarafından oluşturulan demografik özelliklere ilişkin değişkenleri içeren “Çizim Analiz Formu” ve “Koppitz Bir İnsan Çiz Testi” kullanılarak ve Mart 2018-Mayıs 2018 aralığında toplanmıştır.

2.3.1. Koppitz Bir İnsan Çiz Testi

Koppitz (1968) tarafından gelişimsel ve duygusal özellikler dikkate alınarak beş-on iki yaş çocukların çizimlerini incelemek için geliştirilmiştir. Çizimlerde aşağıda yer alan 30 kriter dikkate alınmaktadır. Bunlar;

1. Kafa	11. Boyun	21. Bacaklar
2. Gözler	12. Vücut	22. İki taraflı bacaklar
3. Göz bebekleri	13. Kollar	23. Dizler
4. Kaşlar ve kirpikler	14. İki taraflı kollar	24. Ayaklar

5. Burun	15. Aşağı doğru inen kollar	25. İki taraflı ayak
6. Burun delikleri	16. Omuzdan çıkan kollar	26. Profil
7. Ağız	17. Dirsekler	27. İyi oran
8. Çift dudak	18. Eller	28. Giyim/bir özellik veya hiçbiri
9. Kulaklar	19. Parmaklar	29. Giyim/iki-üç özellik
10. Saç	20. Doğru sayıda parmaklar	30. Giyim/dört-beş özellik

Test, puanlama sistemi ile zekâ yordaması için kullanılabilirdiği gibi sıklıkla yukarıdaki boyutların var olup olmamasına göre de değerlendirilmektedir. Koppitz (1968) tarafından beklenen, gözlenen, olağan ve olağandışı olarak gruplandırılan bu yöntemde yaşa ve cinsiyete göre beklenen kriterlerin olup olmaması göz önünde bulundurulmaktadır. Beklenen durum, o yaş aralığındaki çocukların %86-%100'ü arasında o boyutun çizimlerinde görüldüğü anlamına gelmektedir. En alt düzeyde o yaş aralığında olması gereken boyutun olmaması önem arz etmektedir (Dağlıoğlu, 2014).

2.3.2. Çizim Analiz Formu

Uygulamacılar tarafından oluşturulan Çizim Analiz Formu'nda, çocukların uygulama kodları (F1, F2 gibi), yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi gibi bilgilerin yanı sıra uygulamacıların çocukların çizdiği resimler hakkındaki analiz sonuçlarını not aldığı çizim analizi bölümü yer almaktadır. Uygulamacılar bu formu kullanarak çocukların çizim yapma esnasındaki çizim davranışlarını, aktardığı düşünceleri de not alarak çizim sürecinde gözlenen becerileri kodlamaktadır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma verileri toplanmadan önce çocuklarla görüşülerek araştırmanın amacı ve içeriği anlatılmıştır. Daha sonra araştırmaya gönüllü olarak dâhil olmak isteyen çocuklarla uygulamaya başlanmıştır. Araştırmaya katılan her bir çocuk ile bireysel olarak görüşme yapılmış ve her görüşmede sadece bir çocuk ve bir uygulamacı olacak şekilde uygulama ortamı düzenlenmiştir. Uygulama esnasında çocuklara kullanabilmeleri için kalem, kâğıt ve boya gibi çizim materyalleri sunulmuş ve "Bir insan resmi çizmeni istiyorum. Çizebildiğin en detaylı insan resmi olsun" yönergesiyle çocukların çizim yapmaları istenmiştir. Uygulama esnasında çocukları rahatlatmak ve gerçek performanslarını sergileyebilmeleri adına çizdikleri resimlerin belirli bir kalıbının olmadığı, kendi hayal ettikleri insan figürü çizimlerini kâğıda yansıtma ve yaptıkları çizimin doğru, yanlış veya eksik olarak değerlendirilmeyeceği belirtilmiş sadece detaylı olarak bir insan çizimleri istenerek veriler toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmacılar tarafından özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki gönüllü çocuklar ile gerçekleştirilen çalışmalarda demografik bilgiler alınmış, sonrasında çizebildikleri en iyi insan resmini çizimleri istenmiştir. Resimlerden elde edilen veriler uygun istatistiksel yöntemler ile araştırmacılar tarafından analiz edilmiş ve araştırmacılar arası güvenilirlik %95,7 olarak bulunmuştur. Araştırmanın güvenilirliği hesaplanırken Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği "Güvenirlik= (Görüş Birliği/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)x100" formülü kullanılmıştır. İnsan figürünün alt boyutlarında cinsiyet, sınıf grubu ve yaş grubuna göre beklenen frekansla gözlemlenen frekans karşılaştırılıp, değişkenler arası ilişkiyi sorgulamak için parametrik olmayan testlerden "İki Yönlü Ki-Kare Testi" yapılmıştır. Testin ön koşulları olan, alt grupların en az %80'inde beklenen değeri beşin altında hücre olmamasına, serbestlik derecesinin 1 olduğu durumlarda süreklilik düzeltilmesinin yapılmasına dikkat edilerek uygun koşullardaki veriler analiz edilmiştir (Can, 2019). Bununla birlikte teste yer alan Koppitz (1968) tarafından beklenen ölçütlerin yaş ve cinsiyete göre olma durumuna ilişkin frekans tablosu oluşturulmuştur.

3. BULGULAR

Koppitz'in bir insan çiz testinde yaş ve cinsiyetlere göre beklenen ölçütlerin çalışma grubundaki öğrenme güçlüğü olan çocukların resimlerinde bulunma yüzdesine ilişkin bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo1. Yaşa ve Cinsiyete Göre Beklenen Ölçütlere İlişkin Frekans Tablosu

Beklenen	7 Yaş		8 Yaş		9 Yaş		10 Yaş		11 Yaş		12 Yaş	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Baş	%100	%66,7	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Gözler	%100	%33,3	%100	%100	%100	%90,9	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Burun	%50	%33,3	%33,3	%33,3	%100	%45,5	%66,7	%60	%50	%33,3	%100	%66,7
Ağız	%100	%0	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%83,3	%100	%100
Vücut	%100	%66,7	%66,7	%66,7	%100	%72,7	%100	%80	%50	%66,7	%100	%83,3
Bacaklar	%100	%66,7	%66,7	%100	%100	%90,9	%66,7	%100	%100	%83,3	%100	%66,7
Kollar	%100	%33,3	%66,7	%100	%100	%90,9	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Ayaklar	%100	%33,3	%66,7	%66,7	%100	%63,9	%66,7	%40	%75	%50	%100	%50
İki Taraflı Kollar	%100	%33,3	%66,7	%100	%100	%90,9	%100	%100	%100	%83,3	%100	%100
İki Taraflı Bacaklar	%100	%66,7	%66,7	%100	%100	%90,9	%100	%66,7	%100	%83,3	%100	%66,7
Saç	%100	%33,3	%100	%100	%100	%100	%100	%80	%100	%100	%100	%100
Boyun	%100	%0	%0	%66,7	%100	%66,7	%100	%80	%50	%83,3	%100	%66,7
Aşağı Doğru İnen Kollar	%0	%0	%33,3	%33,3	%100	%9,1	%100	%40	%50	%16,7	%100	%83,3
Omuzdan Çıkan Kollar	%0	%0	%0	%66,7	%100	%9,1	%66,7	%0	%50	%33,3	%100	%66,7
Giyim (2-3 özellik)	%100	%0	%33,3	%66,7	%100	%18,2	%66,7	%40	%50	%33,3	%100	%50

■ Kızlar için beklenen ölçütler ■ Erkekler için beklenen ölçütler

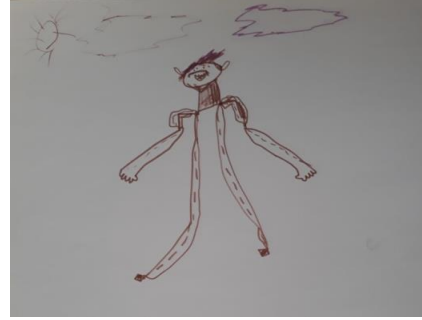
Tablo 1'de beklenen ölçütler incelendiğinde öğrenme güçlüğü olan çocuklar, özellikle erkekler, birçok boyutta %86'nın altında kalmaktadır. Başın her yaş grubunda büyük çoğunluk veya tamamı tarafından resmedildiği görülürken, gözlerin yedi yaş erkeklerde beklenen bir ölçüt olmasına rağmen yalnızca %33,3'ü tarafından resmedildiği görülmektedir. Burun ölçütüne bakıldığında yedi yaşındaki erkeklerde (%33,3), sekiz yaşındaki kız ve erkeklerde (%33,3), dokuz (%45,5) ve on bir (%33,3) yaşındaki erkeklerde nadiren görülmektedir. Ağız çizimleri ise yedi yaş erkek çocuklarının hiçbirinin resminde yer almamıştır. Beklenen kriterlerde kol çizimi yedi yaşındaki erkeklerin yalnızca %33'ünün resminde yer alırken, ayak çizimi ise yedi yaş erkeklerin %33,3'ünde, on yaş erkeklerin de %40'ında yer almaktadır. Yedi yaşındaki erkeklerin büyük çoğunluğunun resimlerinde iki taraflı kollar resmedilmezken, benzer bir durum aşağı doğru inen kol çiziminde on ve on bir yaş erkeklerde de görülmektedir.

Tablo 1 çerçevesinde çocukların çizdiği insan figürlerinden örnekler incelendiğinde, Resim-1'de on yaşındaki bir erkek çocuktan beklenenin üzerinde giyim özellikleri gibi unsurlara yer verirken beklenen burun, ayak ve aşağı doğru inen kollar gibi temel unsurlar çizimde görülmemektedir. Benzer şekilde Resim-2 incelendiğinde, dokuz yaşında bir erkek çocuk resminden beklenen burun ve ayak gibi unsurlar yer almamaktadır. Resim-3'te yedi yaşında bir kız çocuğunun resminden beklenen unsurlardan sadece

vücut çizimi eksik görülürken, Resim-4'e bakıldığında on bir yaşındaki kız çocuğunun çiziminde burun, vücut, boyun, giyim, omuzdan çıkan ve aşağı doğru inen kol gibi beklenen birçok unsur eksiktir.

Resim 1. Erkek- 10 yaş

Resim 2. Erkek- 9 yaş

Resim 3. Kız- 7 yaş

Resim 4. Kız- 11 yaş

Çalışmaya katılan çocukların cinsiyet değişkenlerine göre çizimlerinin incelenmesine ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo2. Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Boyutlar		Kız		Erkek		φ	X ²	p
		n	%	n	%			
Kaşlar ve Kirpikler	Var	10	71,4	7	20,6	,483	9,09	,001
	Yok	4	28,6	27	79,4			
Giyim-İki üç özellik	Var	9	64,3	11	32,4	,294	2,95	,041
	Yok	5	35,7	23	67,6			
Giyim-Dört beş özellik	Var	5	35,7	3	8,8	,328	3,40	,023
	Yok	9	64,3	31	91,2			

Tablo 2 incelendiğinde, insan çizimlerinde kaşlar ve kirpiklerin çizimiyle öğrenme güçlüğü olan çocukların cinsiyeti arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir [$X^2(1, n=48)=9,09$; $p=,001$; $\phi=,483$]. Giyim özellikleri incelendiğinde en az iki üç kıyafet çiziminin olup olmaması durumu cinsiyet ile anlamlı ancak çok düşük düzeyde bir ilişki göstermektedir [$X^2(1, n=48)=2,95$; $p=,041$; $\phi=,294$]. Dört-beş giyim özelliği çizimleri ile cinsiyet arasında da benzer bir şekilde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır [$X^2(1, n=48)=3,40$; $p=,023$; $\phi=,328$]. Anlamlı fark bulunan insan çizimi alt boyutlarının tamamında kız çocuklarında görülme yüzdesi erkeklerin resimlerine göre daha yüksektir.

İlkokul ve ortaokula devam etmesine göre gruplanan katılımcıların çizimlerine ilişkin bulgular Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi

Boyutlar		İlkokul		Ortaokul		ϕ	X^2	p
		n	%	n	%			
Göz Bebekleri	Var	5	21,7	15	60,0	,388	5,73	,007
	Yok	18	78,3	10	40,0			
Kaşlar ve Kirpikler	Var	3	13,0	14	56,0	,449	7,88	,002
	Yok	20	87,0	11	44,0			
Çift dudak	Var	7	20,4	15	60,0	,296	3,11	,040
	Yok	16	69,6	10	40,0			
Boyun	Var	9	39,1	19	76,0	,374	5,27	,010
	Yok	14	60,9	6	24,0			
Aşağı Doğru İnen Kollar	Var	4	17,4	14	56,0	,398	6,06	,006
	Yok	19	82,6	11	44,0			
Omuzda Çıkan Kollar	Var	4	17,4	11	44,0	,287	2,81	,047
	Yok	19	82,6	14	56,0			

Tablo 3'e göre çalışmaya katılan çocukların çizimleri incelendiğinde göz bebekleri çiziminin düşük düzeyde sınıf değişkeni ile anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır [X^2 (1, n=48)=5,73; p=,007; ϕ =,388]. Kaş ve kirpik çiziminin insan figürlerinde bulunması ile sınıf grupları arasında, orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır [X^2 (1, n=48)=7,88; p=,002; ϕ =,449]. İki dudağın birlikte çizilmesi ilkokul ve ortaokul çocukları arasında düşük düzeyde de olsa anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır [X^2 (1, n=48)=3,11; p=,040; ϕ =,296]. Boyun çizimi [X^2 (1, n=48)=5,27; p=,010; ϕ =,374] ve aşağı doğru inen kollar [X^2 (1, n=48)=6,06; p=,006; ϕ =,398] ile sınıf grupları arasında ise orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmektedir. İlkokul ve ortaokul çocuklarının omuzdan çıkan kolların çiziminde sınıf grupları ile anlamlı bir ilişki bulunmakta ancak bu ilişki düşük düzeydedir [X^2 (1, n=48)=2,81; p=,047; ϕ =,287]. Anlamlı ilişki bulunan boyutların tamamında ilkokuldan ortaokula doğru ilerledikçe çizimlerde görülme yüzdesi yükselmektedir.

Öğrenme güçlüğü olan çocukların yaş gruplarına göre çizimlerinin incelenmesine ilişkin bulgular Tablo 4'de yansıtılmaktadır.

Tablo 4. Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin Yaş Değişkenine Göre İncelenmesi

Boyutlar	Yaş Grubu	7-8 Yaş		9-10 Yaş		11-12 Yaş		V	X^2	p
		n	%	n	%	n	%			
Kaşlar ve Kirpikler	Var	3	27,3	2	10,0	12	70,6	,562	15,16	,001
	Yok	8	72,7	18	90,0	5	29,4			

Tablo 4'e bakıldığında yaş gruplarına göre insan çizimi alt boyutlarından yalnızca kaşlar ve kirpiklerin olup olmama durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yaş grupları ve kaş, kirpik çizimi arasındaki ilişkinin orta düzeyde olduğu tabloda görülmektedir [X^2 (2, n=48)=15,16; p=,001; V=,562].

4. TARTIŞMA

Öğrenme güçlüğü tanısı olan çocuklar Koppitz (1968)'in ölçütlerinde yer alan yüzdelerin altında kalmaktadır. Özellikle erkeklerin birçok yaş grubunda ölçütleri karşılayamadığı görülürken, kızların da erken yaşlarda ölçütlerin altında kaldığı, ilerleyen yaş ile yaşitlarına uyum gösterdiği görülmektedir. Çizimdeki burun, boyun gibi daha ayrıntılı boyutların çizimlerde görülme yüzdesi daha da düşmektedir. Çizimlerde vücut bölümlerinin baştan ayağa doğru azaldığı, vücut kol ve ayaklardaki ayrıntılara daha az dikkat edildiği bulunmuştur. Öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların çizim becerilerinin daha zayıf olduğuna ilişkin çalışmalar alan yazında sıklıkla yer almaktadır. Öğrenme güçlüğü olan çocukların ince motor becerilerinin zayıf olmasından kaynaklı çizim becerilerinin de zayıf olduğu Ibrahim vd. (2019)'nin çalışmasında yer almaktadır. Kashfi vd. (2019)'nin de çalışmasında ince motor becerileri desteklenen çocukların öğrenmenin temelinde olan yürütücü işlev becerilerinde ilerleme olduğu bulunmuştur. Öğrenme güçlüğü olan çocukların çizim becerilerindeki gelişimin incelendiği çalışmada, öğrenme güçlüğü olan çocukların çizgilerinin ve çizgi açılarının daha hatalı olduğu ifade edilmiştir (Galli vd., 2011). Bununla birlikte öğrenme güçlüğü olan çocukların saat çizimlerinin değerlendirilmesinde eksik çizimlerin dikkat eksikliği ve bilişsel çarpıtmalardan kaynaklandığı belirtilmiştir (Khalifeh, Pezeshk ve Sharifi, 2017).

Kız ve erkekler arasında vücudun bölümlerine ilişkin farkın kaş, kirpik ve giyim özelliklerinin çiziminde görülmektedir. Bu durumda akran etkileşiminden kaynaklı çevresel faktörlerin daha etkili olduğu düşünülmektedir. Cox (1998), çocukların çizimlerinin kültürel ve çevresel faktörlerden etkilendiğini ve değişim geçirebildiğini çalışmasında belirtmiştir. Birçok kız çocuğunun resimlerinde eksik uzuvlar olsa da Cox'un belirttiği gibi kültürel öğelere ve aksesuarlara yer verildiği gözlemlenmiştir.

Bu araştırmada ilkökul ve ortaokul eğitimine devam eden çocuklar arasında ise göz bebeği, kaş ve kirpik, çift dudak, boyun, aşağı inen kollar, omuzdan çıkan kollar gibi daha ayrıntılı çizim boyutları arasında fark olduğu görülmektedir. Öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların aldığı eğitimle birlikte yaşitlarını yakalamasından kaynaklı çizimlerin geliştiği, yaşitlarıyla arasındaki farkın kapandığı düşünülmektedir. Eğitimin çizim becerileri üzerindeki etkisini yansıtan Özat (2010)'ın çalışmasında, öğrenme güçlüğü olan çocukların aldıkları resim eğitimi ile beraber görsel algılama becerilerinde gelişme olduğu belirlenmiştir. Hikâye anlatımının çocuk resimleri üzerindeki etkisinin incelendiği bir diğer araştırmada ise hikâye eğitiminden sonra çocukların resim çizimlerinde anlamlı derecede farklılaşma gözlemlenmiştir (Onuk, 2017).

Erken yıllarda kaş ve kirpik çizimleri resimlerde yer almazken, ileriki yaşlarda daha sık çizimlerde yer almaya başlamıştır. Yaş ile beraber zekâ faktörüyle çocukların çizimleri arasında korelasyonel bir ilişki olduğu Bensusur, Eliot ve Hedge (1997)'nin çalışmasında da yer almaktadır. Dağhoğlu (2014) da araştırmasında, yaş büyüdükçe çocukların çizimlerinde gelişme olduğunu ifade etmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların insan figürü çizimlerinin, yaşıyla uyumlu gelişim gösteren çocukların insan figürü çizimlerinde görülen gelişim aşamalarına ait özellikleri gösterip göstermediklerini incelemek ve yedi-on iki yaş grubu öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların insan figürü çizimlerinin yaşa göre gelişimsel olarak incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmanın sonucunda; öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların beklenen insan figürü çizimlerinin altında kaldığı, bu oranın erkeklerde daha düşük olduğu bulunmuştur.

Erkek çocukların çizimlerinde, kaş, kirpik ve giyim gibi çevresel faktörlerden etkilenen alanların, kız çocukların çizimlerine göre daha az yer aldığı görülmüştür. İnsan figürlerindeki diğer boyutlarda kızlar ve erkekler arasında çizimlerde görülme sıklığı açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durumda, çizim sırasında F46'nın "Böyle saç yapmayı arkadaşımından öğrendim." ifadesinde olduğu gibi akran etkileşiminin önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte eğitim seviyesi ve yaş arttıkça çocukların çizimlerindeki eksik parçaların azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Sonraki dönemde yapılacak çalışmalarda daha geniş bir örneklem ile öğrenme güçlüğü olan çocuklar ile yaşıyla uyumlu gelişim gösteren çocukların resimleri arasında karşılaştırma yapılabilir, deneysel bir çalışmada uygulanan programın etkisi değerlendirilebilir.
- Çocukların çizimlerine etki eden çevresel ve gelişimsel değişkenlerin ayrıntılı incelendiği, çocukların kendi çizimlerinin değerlendirilip nitel boyutun dâhil edildiği çalışmalar planlanabilir.
- Öğrenme güçlüğü olan çocukların resimlerinin bilişsel modele göre değerlendirilip ilişkilendirilebileceği bir çalışma hazırlanabilir.
- Öğrenme güçlüğü olan çocukların eğitim ortamına yönelik çizimlerinin yaşlılarıyla uyumlu gelişim gösteren çocukların çizimleri ile içerik olarak karşılaştırılabilir.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

- 1- Araştırmacıların katkı oranı eşittir.
- 2- Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.
- 3- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 4- Araştırma verileri 2018 yılında toplanmış ve yorumlanmıştır.
- 5- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

KAYNAKÇA

- Artut, K. (2017). *Okul öncesinde resim eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bender, W. N. (2016). *Öğrenme güçlüğü olan bireyler ve eğitimleri*. (H. Sarı, Çev. Ed.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bensur, B.J., Eliot, J. ve Hedge, L. (1997). Cognitive correlates of complexity of children's drawings. *Perceptual and Motor Skills*, 85, 1079-1089.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. 24. Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Can, A. (2019). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cox, M. (1998). Drawings of people by australian aboriginal children: the intermixing of cultural styles. *Journal of Art and Design Education*, 17(1), 71-79.
- Dağlıoğlu, H. E. (2014). 5-7 Yaş grubu çocukların insan figürü çizimlerinin gelişimsel açıdan değerlendirilmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(2), 510-523.
- Diğler, M. (2018). *Okul öncesinde resim eğitimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Galli, M., Vimercati, S. L., Stella, G., Caiazzo, G., Norveti, F., Onnis, F., ve Albertini, G. (2011). A new approach for the quantitative evaluation of drawings in children with learning disabilities. *Research in developmental disabilities*, 32(3), 1004-1010.
- Geçen, F. (2018). Çocuğun gelişim basamaklarına göre figürleri ele alma biçimleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 60-83.
- Ibrahim, S., Harun, D., Baharudin, S. ve Hui, E. J. T. (2019). Motor performance and functional mobility in children with specific learning disabilities. *Med J Malaysia*, 74(1), 35.

- Kashfi, E. T., Sohrabi, M., Saberi Kakhki, A., Mashhadi, A. ve Jabbari Nooghabi, M. (2019). Effects of a motor intervention program on motor skills and executive functions in children with learning disabilities. *Perceptual and motor skills*, 126(3), 477-498.
- Khalifeh, A., Pezeshk, S. ve Sharifi, M. (2017). Clock face drawing in children with learning disabilities: an old problem revisited. *International Journal of Psychology*, 11(2), 26-47.
- Koppitz, E. M. (1968). *Psychological evaluation of children's human drawings*. New York: Crune and Stratton.
- Koppitz, E. M. (1966). Emotional indicators on human figure drawings and school achievement of first and second graders. *Journal of clinical psychology*, 22(4), 481-483.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks: CA: Sage.
- National Joint Committee on Learning Disabilities (2016). *Learning disabilities: Issues on definition*. 24 Ekim 2020 tarihinde <https://www.ncld.org/research/state-of-learning-disabilities/> adresinden erişildi.
- Onuk, D. (2017). *Aile yaşam merkezlerinde verilen resim derslerinde hikaye anlatım yönteminin çocuk resimlerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özat, N. E. (2010). *Öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklarda frostig görsel algı eğitim programının etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Senese, V. P., Zappullo, I., Baiano, C., Zoccolotti, P., Monaco, M., ve Conson, M. (2020). Identifying neuropsychological predictors of drawing skills in elementary school children. *Child Neuropsychology*, 26(3), 345-361.
- Yavuzer, H. (2017). *Resimleriyle çocuk, resimleriyle çocuğu tanıma*. İstanbul: Remzi Kitabevi